

פנחס לפיד : מגף גאה על כף-רגל חולה

השיגשוג הגדול

השינוי היחיד הגדול ביותר שהבחינו בו התיירים באיטליה מאז סוף המלחמה הוא הופעתו של כלב שחור, נושף-להבה, בעל שש רגליים, על רקע כעין החרדל: הסימן המסחרי של אג'י'פ, המתנוסס לגאווה על 9,400 תחנות-דלק.

משך שנים לפני מלחמת-העולם השניה היו זרים מחפשים גז טבעי באיטליה בלי שום הצלחה של ממש; אבל בסוף המלחמה גילתה אג'י'פ, חברה ממשלתית קטנה שהוקמה בשנות ה-20, שדה עצום של גז מתאן ליד מילאנו. מובן שבעלי-העסקים זוכו לכשלון חרוץ כל-כך בחיפושי הגז שלהם תבעו לעצמם את הרשות לנצל שדה זה; אך הם נתקלו בהתנגדות מנהלה של אג'י'פ, אנריקו מאטאי, שהצליח לשכנע את הממשלה שרק חברה ממשלתית תוכל לטפל בעסק כולו. הממשלה הקימה את חברת „אנטה נאציונאלה אידרוקארבורי — אנ'י“, כפי שהיא קרויה ברגיל, ותכופות בכעס — שתאגד את כל האינטרסים הממשלתיים השונים בתחום הדלק בחברת-החזקה דינאמית אחת. התברר כי אנ'י נעשתה חברה כזאת בדיוק.

משעה שהוקמה אנ'י סירבה להכיר במגבלות שנקבעו לה מראש, לפי הרגשתה היוזמה הפרטית. גבולותיה לא הותוו בבירור; לעת-צורך יכלה להתפשט לתוך ענפי-תעשייה „נובעים“ ממוצריה או „מנצלים“ אותם; וזאת החל מאטאי לעשות, בעיקר עם כניסתו לשוק-הנפט הבינלאומי, כולל איראן ומארוקו. למגינת-לפן הגדולה של קיסרות-הנפט הבינלאומיות הוותיקות — בייחוד משעה שהפחיתה אג'י'פ את מחיר הדלק לערך בארבעה סנטים לגאלון ואילצה את יתר חברות-הנפט להנמיך אף הן את מחיריהן.

מאטאי עומד על כך שבידי היצרן חייבים להימצא האמצעים לשיווק סחורתו, שאם לא כן לא תוכל הארץ להנמיך את יציאות הייצור שלה. אבל יריביו — ובפרט התאחדות בעלי-התעשייה — טוענים כי מאטאי אינו מסתפק בפורקן הנראה-לעין לאנרגיה שלו ולאותה אנרגיה ששיחררה אג'י'פ בתגליות הנפט והגז שלה בבטן האדמה. כמעט כל ענף-תעשייה אפשר לתארו כ„נובע“ מאנרגיה; מתוך כך הרחיבה אנ'י את פעולתה לייצור צינורות נפט. מיכליות וגומי סינתטי — ואפילו מוטלים.

דובריהם של בעלי-התעשייה האיטלקים מתלוננים שמפעלים מעין אלה — המיתקן החדש בג'לה יזקק לא רק את הנפט המקומי אלא גם משלוחים מן המזרח התיכון ומאפריקה — הם בטיוי לשגעון-הגדלות של אנ'י. אבל לא אנ'י מדאיגה אותם באמת כי אם מאטאי עצמו. התעשייה סבורה פשוט שמאטאי כוחו גדול עד כדי סכנה, ואיטליה שוב אינה אוהבת אנשים שכוחם גדול יותר מדי.

ההסתייגויות ביחס לאנ'י נובעות יותר מן האבהנות שלה שופעת-המרץ — כמו גם מזו של פיאט. פיאט נעשתה לגבי איטליה מה שהקוניאק הוא לגבי צרפת. מעין

סמל לאומי; ועד לזמן שפרצה חברת אוליבטי לשוק העולמי ודאי היינו ברובנו מתקשים לנקוב, כלאחר-פה, בשמה של איזו פירמה איטלקית אחרת. פיאט אולי שוב אינה מושלת בכיפה בתעשייה האיטלקית כבימים-עברו, אך חדירתה מעמיקה עוד יותר; מפעלי פיאט מוציאים כמעט ארבע-חמישיות מפלי-הרכב המיוצרים בארץ, ולא חוון בלתי-נפרץ הוא מראה רחוב מלא מכוניות — חונות או מצטרפות — שפולן תוצרת פיאט. תכנית חלוקת-הרווחים של החברה חוללה מהפכה זוטה בקרב התעשיינים, הפיאודליים עדיין, של איטליה — והרחיבה פי-שלושה את מגרש-החניה לפועלים לפני בית-החרושת הענקי שלה בטורינו.

בתי-הספר ומרכזי ההכשרה המקצועית של אנ"י ופיאט יעילים עד מאד, אבל יש בהם מידה מכאיבה של אנטיספטיות ואבהנות; כפר-הפועלים של אנ"י ליד מילאנו אפשר שהוא מופת בסוגו. אבל דומה הוא לכורת במידה ששוב אינה מניחה מקום הרבה להרגשה נוחה. לא נעים גם לראות באיזו צורה העתונות מוחזקת על-ידי העסקים הגדולים: „לה סטאמפה“ על-ידי פיאט, „איל ג'ורנו“ על-ידי מאטאי, וכן הלאה. מאטאי טוען כי אנ"י היתה זקוקה לעתון כדי להגן על עצמה מפני התקפות יריביה; הוא טוען כי סופרי „איל ג'ורנו“ יש להם מידה גדולה יותר של חופש-ביטוי מאשר לעתונאים ברוב העתונים האחרים. אולי כך הוא; אבל אין זה הרבה.

אבל מחוץ להתאחדות בעלי-התעשייה קשה למצוא מי שימתח בקורת על אנ"י. לאמיתו של דבר נשמעת הבקורת הנוקבת ביותר לא על קיסרותו של מאטאי כפי שהיא כיום אלא על אפשרות התמוטטותה משעה ששוב לא יעמוד הוא בראשה. מאטאי עצמו מודה שהיה זה סיכון לפני שנים אחדות, בטרם תתבסס החברה היטב — אך כיום שוב אין זו סכנה. אולם האם תמצא הממשלה עוד איש שיהיה מסוגל לנהל את, חברת-ההחזקה הדינאמית הזאת ולהשיב אחור את התקפותיהם של כל השונאים שקנה לו מאטאי?

אם יש לתת את השבח על כך לשתי הקיסריות של אנ"י ופיאט המאכלסות את כבישיה המצוינים של איטליה ואם לא, מכל-מקום אין שום ספק כי בשנים האחרונות חל שינוי מן הקצה אל הקצה בקלסטר-פניה של איטליה — החברה הנחשלת מלשעבר, החקלאית בעיקרה, הפכה להיות קהילה תעשייתית אדירה ופורחת. זרים שימים כה רבים היו משוכנעים בכך שהאיטלקים הם גזע של בטלנים חדלי-מעש קשה להם לתפוס מה-עצומה היא התמורה; להעריך מה פירוש הדבר שארץ מכפילה את הכנסתה הלאומית בתוך עשור אחד, כמו שהכפילתה איטליה בשנות ה-50 — וזאת על אף הדרום המפגר ואוכלוסייה העולה עתה על 50 מיליון.

אמת הדבר, במידה ידועה הרי זה נובע מן המזל הטוב שבמצאית עתודות של גז טבעי — ובמידה ידועה מקיום עתודות עצומות של עובדים מובטלים. אבל הרבה מן השבח יש לזקוף לזכותם של האנשים שהנחו את התפתחותה הכלכלית של הארץ: גידו קארלי, מנהל הבנק-של-איטליה, ג'וזפה פֶּלָה, שר-הכספים, ואמינטורה פֶּאֶנפֶּאני, בכהונת ראש-הממשלה, אם נסתפק בהזכרת שלושה מהם בלבד. כל אלה שותפים הם בתכונה אחת חיובית מאד; פרגמטיות נעימה בענייני משק ומדיניות.

ישוע פרולטרי

חזרתי למילאנו באביב 1956, לאחר שנעדרתי ממנה כעשר שנים. עשר שנים של „נס כלכלי“ שינו את פני העיר שינוי גמור, גדול יותר ממה שחוללה בה אי-פעם המלחמה. רק הדואומו הישן עדיין נראה אומר-מלכות ושווה-נפש כבשנת 1946. והקומוניסטים היו עסקניים כתמיד.

„תגרה נאה תהיה מחר“, אמר ויטורני, הסופר מסיציליה.

„אבל האם אינך איש-כנסיה?“ שאלתי.

„הכנסיה בארץ הזאת זקוקה לרפורמה מרחיקת-לכת“, הטיף ואמר. „יש לנו יותר מדי קדושים ולא די קדושה, יותר מדי פולחנים ולא די קאטכיזם, יותר מדי עיטורים ולא די רפואה. יש לנו שלושה מיליונים מובטלים ושלושה מיליונים נשים חיות על זנות.“

„היכן תהיה התגרה?“ שאלתי.

„בפיאצה דואומו, מקום שמתקוטטים תמיד“, חייך. „זה מתחיל בתשע-וחצי בדיוק. אל תחמיץ.“

יום המחרת היה האחד במאי, יום הפגנת-הכוח המסורתית של מילאנו האדומה. לפני מוסוליני ולאחריו היתה הפיפר הענקית שלפני הכנסיה השניה-בגדלה של העולם הנוצרי הופכת להיות ים של ראשי פועלים ודגליהם, שגלים קצובים של מזמורים וסיסמות מרטיטים בו. זאת הפעם לא כך היה הדבר.

החל מן השעה שמונה הגיעו למקום שיירות של אוטובוסים עדויי-דגלים, נעצרו ופלטו קבוצות של פועלים לבני-חולצות וממושמעים היטב שבאו ממרחקים, מהם אפילו מג'ינוואה ופיאצ'נצה. על פי קווים שהותוו בגיר על המדרכות, וכן לפי הוראות של גודד הסדרנים, ידעה כל קבוצה היכן לעמוד ומה לעשות. בשעה תשע-ורבע מילאו יותר מ-150,000 איש את הפיאצה מפה-לפה. בשעה תשע-וחצי, עם צילצול פעמוני הכנסיה, הופיע הוד-רוממותו הארכיבישוף מונטיני על מדרגות הקתדרלה וערך את המיסה. עם שקם ההמון מפריעתו ירד אט-אט הליקופטר הנושא, בחבלי-כסף, צלם בגודל טבעי של ישוע המשיח, שבזרועותיו הפרושות פטיש ומגל.

„אנו מקדשים את היום הזה כיום החג הקדוש של ישוע הפועל“, הנעים הארכיבישוף. „מעתה והלאה תאחד החגיגה הזאת את הפועלים הקתוליים בכל רחבי תבל.“

„אמן“, ענה ההמון כהד.

קולו של האפיפיור, שהועבר בששה-עשר רמקולים, הכריז עתה על יום-הפועל כחלק רשמי מלוח-השנה הנוצרי. אחד הבישופים הציע ברמקול שלאות הכרת-טובה יבנו פועלי מילאנו ברומא קאפלה המוקדשת לישוע הפועל.

„מונצה תתרום 100,000 לירה“, השמיע אחד מראשי המריעים.

„אפיאטה תתן 120,000“, הוסיף עוד אחד. בתוך רבע-שעה הובטחו למעלה מ-12 מיליון לירות איטלקיות. הארכיבישוף בירך את העדה, הושר מזמורת-פילה וצבא

צלמים צילמו את ההמון, שנהר וחזר אל צי האוטובוסים הממתין, השקט ומהרה כלעומת שבא.

לעת הצהריים היתה הפיאצה שוממה מאדם, ומפל של עטיפות-כריכים וקליפות-פרי העיד על ההתלהבות שבערה כאן לפני שעה קלה. כשהגיעו קרוב ל-100,000 קומוניסטים לחגיגה שלהם בשעה שלש אחר-הצהריים היתה העיר ריקה-למחצה, העתונאים כבר הסתלקו, ובכל היתה אווירה של „הבוקר שלאחר הנשף“. הם הריעו בעוז-נפש ושרו את כל השירים הישנים, אך משום-מה עשה כל זה רושם נבוב מעט.

כך החלה הרפורמה הנגדית החדשה והמחופמת של אמא-כנסיה במכורתה שלה וכך הועלה מונטיני לדרגת חשמן, דבר שוויטורניני ידידי בטוח כי יצעידהו לכהונת האפיפיור שלאחר-הבא. מונטיני הוא טיפוס אמיתי של אחד משליטי הכנסיה, גמיש בעסקי-הפוליטיקה שלו אך נוקשה בכפיית המוסר הצבורי שבאמצעותו מושלת הכנסיה בעם סעור-מזג וסורר. מעולם אין היא מהססת להיאחו בחוק האזרחי כאישור לעשרת הדברות — ושום כוח עלי-אדמות לא יוכל לשבור בנקל אותה הגמוניה בת-שנות-אלף.

שתי הכנסיות יחדיו, הקתולית והקומוניסטית, ניהנות מנאמנותם של רוב הבוחרים באיטליה, אף כי הרוב הגדול של הנשים מצביעות בעד ישוע ואילו בין הגברים דומה כי רבים יותר מעדיפים את קרל מארקס. מחוץ לשני המתחרים האלה יש רק קומץ של מלוכנים, ליברלים וניאור-פאשיסטים, שאין בכוחם להשפיע השפעה של ממש על שום קאבינט מאז ממשלת-המעבר של המרשל באדוליו ב-1943. דומה כי על רוב האיטלקים המעבר מכנסיה אחת אל צרתה קל יותר מהינתקות גמורה מכל דוגמאיתיות נוקשה. הקתולי הממוצע, שנתגדל על קאטכזים המספק תשובות חותכות וברורות על כל השאלות, קל לו יותר להמיר ספר אחד במשנהו מאשר לגמול כליל את מוחו הלטיני מקאנונים. וחוץ מזה, עם מובס אינו יודע רגשי-נאמנות מהם ואנשים שבגדו בהם והכזיבו מבקשים להם ודאות והרווחה בדוגמה שאין בה טעות דופי. מנהיגיהם הכזיבו. בניהם נפלו בענין אבוד. אין הם מאמינים באיש — אפילו לא בעצמם. כשבאו המנצחים ורוממות הדמוקרטיה והחופש בפיהם, לא האמינו גם להם. הם הסתכלו רק בפחיות השימורים שבידיהם והישבו בקור-רוח מה מחיר יידרשו לשלם בעדם. אנשים רעבים מאמינים רק בבטן מלאה; כל ה„איזמים“ באים הרחק אחר-כך.

אכן, מי שעוקב אחר התמרונים המסובכים של שתי ההיירארכיות הרוחניות מגיע לעתים קרובות לכלל דעה שהקומוניזם מזקין ומתאבן — ואילו הכנסיה, מקץ אלף ושש-מאות שנים של שלטון, באה לה עדנה אחרי בלזתה, בפרט תחת מנהיגותו של הוד-קדושתו יוחנן הכ"ג.

הוּוֹתִיקוֹן: פּוֹלִיטִיקָה וְעִסְקִים

הוּוֹתִיקוֹן מִטְבְּעוֹ הִרְיָהוּ נוֹהֵג חֲשָׁאוֹת יוֹצֵאת-מִגְדֵר-הֶרְגִיל. אֵךְ אֵין זֶה אֵלָא הַסְּבֵר

חלקי לעובדה שהוא גם המקום שעליו ממעטים ביותר לכתוב כיום בעולם המערבי. כתבים מערביים דרך-כלל נתמלאו אימה כל-כך מפני קבוצות קתוליות בארצותיהם עד שהמרמוז כיום בדפוס כי הוותיקן יש לו אינטרסים מחוץ לתיאולוגיה הטהורה, או שהאפיפיור אינו מבלה את כל עתותיו בתפילה בלבד, מסתכן בכך שיאשימוהו בניאוף וכן גם, גרוע מכך, שיחרימוהו בסופו של דבר. למרבה התמיהה, העתונות היחידה בעולם המערבי המעוזה לעתים קרובות לחוות את הדעה שהוותיקן יש לו אי-אלה אינטרסים ארציים, ושאנשי הוותיקן בשר-רדם הם, היא זו של איטליה. נראה כי רק האיטלקים מבינים שהאפיפיור יכול להיות בן-אל-דופי רק בענייני אמונה ומוסר, ועל-כל-פנים אין תכונה זו חלה על מעשיהם של הנמוכים ממנו בדרגה. שום כתב אינו יכול להיפנס לו לאיזה משרד של הכסא-הקדוש ולהתחיל לשאול שאלות, ואפילו הכתב התוקפני ביותר ברומא לא יעלה בחלומו להרים את שופרת הטלפון ולנסות להשיג איזה פקיד אחראי בוותיקן. לאמיתו של דבר המשרדים של סוכנויות-ידיעות ועתונים שונים ברומא מוכרחים לשלם לפקידי הוותיקן על-מנת שיאספו בשבילים ידיעות ודברי פרשנות שהם, בעצמם, תעמולתו של הוותיקן עצמו. אחד הקשיים העיקריים בהתחקות אחר המאורעות בוותיקן הוא בזה שהכל מתנהל בהילוך חלוני שכזה. העמדה השוררת היא שהפנסיה קיימת כבר הרבה מאות-שנים, ובלי ספק תתקיים עוד מאות-שנים, ולפיכך ממש אין זה מהוגן לדרוש החלטות מהירות באיזה ענין שהוא. קושי נוסף בהבנת הוותיקן הוא העדינות המחושבת שהוא נוהג בכל צעדי. אין מקום להפגנה המונית גסה של מרות. ראיון אפיפיורי הנמשך חמש דקות למעלה מן הזמן הקצוב, מינוי בלתי-צפוי למשרה פחותת-ערך, אי-משלוח ברכות ליום-הולדתו של איש זה או אחר — בדרכים עדינות אלו מודיע הוותיקן על מדיניותו. לפני שנים אחדות, למשל, היה משפט-אגב שפלט האפיפיור בנאום על בעיות ילודה האמצעי שנבחר לרמוז לד"ר ויטוריו וירונָוֶה, מי שהיה אז ראש „הפעולה הקתולית“, שעליו להתפטר ולהניח לד"ר לואיג'י ג'דה הדינמי יותר ליטול את הרסן מידי.

רק באיטליה אדם מרגיש כי יש לוותיקן ענין של קבע במשחק הפוליטיקה. בארצות אחרות ההשפעה מופעלת על-ידי מנופי-פיקוח מרוחקים למדי — ומתוך כך בלתי-יעילים במידה רבה. לעומת זאת, באיטליה יכול הפיקוח להיות בלתי-אמצעי ביותר, גלוי ויעיל עד מאד. דבר זה אפשרי מפני שבסופו של חשבון הוותיקן הוא, בעצם, מוסד איטלקי. לא די שהשפה היא איטלקית, לא די שמרכזה של הפנסיה הוא מבחינה גיאוגרפית באיטליה; הכנסיה היא איטלקית גם מפוח ההרגל, מפוח שיטת פעולתה, מפוח מחשבתה, וכן — חשוב מכל — איטלקים הם העומדים בראש הכנסיה. עובדה זו לבדה נותנת לאנשי הוותיקן כעין הרשאה להתערבות פעילה בענייני איטליה, התערבות שאילו הופעלה באיזה מקום אחר היתה מתנקמת בה מיד.

להטוטיו המדיניים של הוותיקן הם סוד גלוי. האיטלקי המתפלל מצביע בעד ה־Preti (הכונהים), כפי שהוא קורא דרך-קירבה למפלגה הנוצרית-הדמוקרטית, בעניינים

פקוחות, כאלטרנטיבה הממשית היחידה לשלטון קומוניסטי. אבל יש בפעילות הוותיקן באיטליה עוד צד הרחוק מהיות כספר הפתוח, וזהו הצד הממוני. בשנים האחרונות התגבש בקרב האיטלקים החשד כי מה שידו של הוותיקן קצרה מלהשיג בדרכים מדיניות גלויות, פחות או יותר, הוא מתכוון להשיג על-ידי „הסתננות ממונית השאית“.

ובאמת, שורה שלמה של עובדות יש בה כדי לסמוך חשד זה. למשל, יש לו עתה לוותיקן חלק-ארי בכמה וכמה בנקים חשובים, בבנקו־דירומא, בבנקו־די־סנטור ספיריטו, בקרדיטו־צ'נטראלה־דל־לאציה, ועוד. הוא השקיע סכומים עצומים בקניית מניות של מספר חברות שירותים ומקרקעים, בכללן אחדות מן הגדולות ביותר שבאיטליה. יש לו מניות בכל מיני חברות מים וגז, בשתים או שלש חברות־חשמל ובכמה מסילות־ברזל. הבנק הבינלאומי הגדול של הוותיקן קרוי בלשון נקיה „איסטיטוטו אופרה די רליג'ונה“ (מוסד־לפעולות־דת). תייר ברומא המצליח לפרוט המחאה בדולרים או בסטרלינגים קרוב לוודאי שיתברר לו כי המסלקה היתה כאן הקונצרן הממוני הזה של הוותיקן, המפורסם בכך שהוא גותן את שיעורי הריבית הטובים ביותר. בתוך צללי הוותיקן מרחפים כמה אישים מעולם־הפיננסים הגדול, ובכללם נציגים של בתי־עסק כגון ג'. פ. מורגן ושות' ו„קרדי סוויס“, המשקיעים באוצרו הגדול של הוותיקן ומכלכלים אותו. אוצר זה בנוי בעיקרו על קרנות צבורות שקיבל הוותיקן מן הממשלה האיטלקית בעת הקונקורדט האטראני. הסכום עמד אז לערך על כשווה 750 מיליון לירות איטלקיות, אך לדעת המומחים השונים שבדקו את השאלה בקצה המזלג גדל סכום זה, הודות למדיניות־השקעות גבוהה, כדי 4 ביליונים דולר. תמיד היו לה לכנסיה, כמובן, מקרקעים ברומא ומסביבה. על-ידי פירצול ופיתוח מחוכמים עלה ערכם של נכסיה פלאים. מפות שהופיעו לא מפבר בכמה עתונים שמאליים ברומא מראות שהכנסיה מחזיקה למעשה בשני עבריהם של כמה וכמה כבישים הנמתחים מן הבירה ועד לים, כמו גם בעוד הרבה מגרשים עצומים. אך לעולם אין לראות שום מאזן; מדינת־הוותיקן עודנה המדינה הריבונית היחידה שלעולם אינה טורחת להודיע לציבור על הכנסותיה והוצאותיה. באשר לכספים לא די ששלטונות הוותיקן מסרבים להשיב על שאלות אלא שגם נוהגים הם בשואל כאילו העליב אישית את הכסא הקדוש.

אך משק־הכספים של הוותיקן דומה שהוא השריד האחרון למדינאות המיושנת. בכל שאר שטחי הפעילות המדינית מנשבת רוח חזקה של גמישות ודינאמיות במסדרונות־השיש של קרית הוותיקן. אפילו התיאולוגיה, לשעבר מפלט ומחבוא לאלופי הפילפול, נתונה עכשיו לשינויים. בשתי השנים הראשונות לכהונתו הרוממה טיאטא האפיפיור הנוכחי קורי־עכביש של מאת־שנים מן הליטורגיה הקתולית.

כף־הרגל החולה

טול סרגל ומתח קן לרוחב מפת איטליה, מהרי בארי ועד לנמל נאפולי — וחילקת את הצי־האי האפניני לשתי ארצות השונות זו מזו כאילו היה גבול מדיני מפריד

ביניהן. בצפון נמצאות רומא עיר־הנצח, פִּירנצה שבה היתה ראשיתו של הרנסנס, מילאנו קרית החרושת, וונציה ערש האמנויות; הקצרה, איטליה של ההיסטוריה ובתי־הנכות, של הגאלריות ומדריכי־התיירים. כאן נגבים למעלה משמונים אחוזי מכל המסים באיטליה, כאן מעצבים את המדיניות, ותשעה מכל עשרה ספרים איטלקיים כאן הם נכתבים, נדפסים ונקראים.

לעומת זאת, הדרום הוא יותר מהגדרה גיאוגרפית. באיטליה הרי זה למעשה עלבון. מי שקורא לאיטלקי „דרומי“ הרי כאילו רימו שהוא עצלן, טיפש, מזוהם ומפגר — אם לא גרוע מכך. גליל־הארץ המקולל הזה מקיף את כל העקב של ה„מגף“ האיטלקי עד לקרסול, וסיציליה כמו יעודה כאן לבעוט בכדור־רגל. משעה שאתה עובר את „קו מייסון־דיקסי“ האיטלקי — והרבה מבני מילאנו היו נוטים להעתיקו צפונה עד פרווריה של רומא ממש — עד־מהרה יתגלה לך כי יש יסוד של אמת בכל הטענות האלה, וככל שתדרים עתיד אתה לראות שמתמעטים הנזקקים לסבון ודרגת הבערות עולה.

שלושת־אלפי שנים היה איזור זה שרוי בספק־טרדמה של בהמת־משא, שלא השפיתוה הצבאות הכובשים של היוונים גם לא הלגינות השועטים של הרומאים, שסללו את ויאָה אפיה שלהם בקו ישר, כמו לו תרו להם את הדרך המהירה ביותר לצאת מן הארץ הזאת המשמימה. הנוף קדורני, צפון־אפריקאי יותר מאשר אירופי, ואדמת הטרשים מניבה בדוחק לחם וזיתים די כלכלתה של אוכלוסייה שופעת, צאצאי יוונים, צידונים, ערבים־לבנטינים וצרפתים אֶנזוונים.

מאות בשנים התגוררו הדרומיים בבתים שכמוהם כדירי־בהמות. יש בהם שעודם שוכנים במערות־סלעים שקירותיהן מעלים עובש. אין להם גז אף לא חשמל, לא תעלות־ביוב ולא אספקת־מים מובטחת. ילדיהם מתים בקדחת ובנגע השחפת; נשיהם כלות והולכות מתזונה ירודה ומקדחת־לידה — ועם זאת ריבויים השנתי עולה על שיעור הילודה של הודו. רוב כפריהם הקטנים דומים זה לזה. רחוב ראשי אחד, פיאצה פעוטה נוכח כנסיה, מבוך סמטות צרות וכבסים תלויים על חבלים בין הפתלים, נחלי סחי על אבני־המרצפת וילדים לבושי בלואים משתופפים באשפתות. ושפעת צלבים, פסילי קדושים וספסלי־תפילה. אבל באיטליה של ה„צהריים“ פולחנים נולדים ומתים חיש־מהר והאמונה מצופה שכבת ירוקת עבה של אמונות תפלות. העניים מעדיפים ביטוח כפול ואינם נתנים אמן גמור במשיח של העשירים, שנעצר לו אי־שם ליד אָבולי. האיכרים מתווים באותה יד את אות־הצלב ואת האות הנושן יותר שכנגד עין־הרע. תמונת הבמבינו תלויה מעל ראשיהם, אך הקרניים העפו־מיות עודן קבועות מעל לפתחו של כל אָסם.

כך היה פרצופו המאוס של הדרום מאז פסחה עליו ההיסטוריה האנושית. דומה כי רק בתחילת שנות ה־50 למאה הזאת היו כאן רחשים ראשונים של יקיצה. לאחר התבוסה באה לאיטליה לאומיות חדשה, ואליה נתלווה מצפון לאומי. הצפון העשיר, שמשך אלפי שנים לא שש להיות שומר אֶחיו העני, סוף־סוף החל לגלות ענין

במצוקה „שם למטה“. איך יוכל המגף לצעוד ולעשות חיל, החלו אנשים ברומא לתהות, אם כף-הרגל נגועה כלי-כך?

מכל תכניותיה של ממשלת איטליה לאחר המלחמה זכו לפרסומת הגדולה ביותר עבודות הסעד בדרום, שנועדו להפחית את האבטלה וליישב משפחות על אדמה חקלאית שחולקה מחדש. אך עם כל הפירסום שזכה לו, הרי הארגון המתאם את העבודות האלו, הקרוי Cassa per il Mezzogiorno, כמעט אינו ידוע מחוץ לאיטליה; אולי מפני שחסר היה לו מנהיג שיטביע עליו את חותמו. בתרגום חפשי פירוש השם הוא „קרן לארץ שבה צהרית-מיד“, והשם מרמז על אחד הקשיים הגדולים ביותר שעל המוסד להיאבק עמהם: העובדה שבדרום אין הבריות אוהבים לעבוד בחום היום — ובעצם גם לא בכל שעה אחרת.

בסיציליה שמעתי הרבה תלונות מפי הטכנאים שהובאו מן הצפון התעשייתי כמנהלים ומדריכים: שהסיציליאנים הם חסרי-תרבות קשי-עורף — שוכני-מערות וחובקי-ידיים שאינם רוצים להיטיב את דרכיהם. מפלי ראשון עמדתי על הרבה תופעות שפמו הצדיקו למראית-עין את ביטויי תרעומתם של אותם גולים וזעפים ממילאנו. כשאתה נוסע ועובר בין כפרי סיציליה רואה אתה בתים על בתים, בנויים זה-מקרוב, העומדים בשממונם מפני שבעליהם — פועלים חקלאיים לשעבר שזכו למשקים קטנים על-פי תכנית החלוקה המחודשת מלאחר המלחמה — מסרבים לדור בהם ומעדיפים להישאר בבקתותיהם שלהם, או בחוריהם בצלע ההר. אך מדוע זה יעקרו ממקומם? שוכן-המערה בסיציליה איננו פרא-סרבן ככל שהוא נראה. מערה — יכול הוא לטעון — עדיפה על הצריף הסיציליאני הרגיל: קרירה יותר בימי-חמה, חמה יותר בימי קרה; היעדר האור איננו חסרון, שפן איטלקים מכל המעמדות נוטים להרחיק את השמש מעליהם בתכנונם את בתיהם; ואם אין צינורות שרברבות במערות, הרי כך הדין גם ברוב המעונות בארץ-הדרום. אשר לכניסה לעבודה בחרושת, הרי השאפתנים כבר ממילא עקרו לצפון או לאמריקה, והשאירו אחריהם אנשים שדי להם בקב-חרובים לסיפוק צרכיהם ואינם ששים לעבודה של שעות מסודרות וארוכות באקלים הזה.

הסיציליאני אינו עצל; הוציאוהו מסביבתו הנרפה, ויעבוד קשה לא פחות מן המארוקאי שלנו. ואם גר הוא בתנאים פרימיטיביים, הרי זה משום שבמקרה הוא חובב חברה מאד ואינו מעריך כלל את רשות-היחיד. לשעבר נוח היה להניחו כמו שהוא. אבל כיום אין הממשלה רוצה במשפנות-עוני כפריים על מצפונה; וחוששת היא פן ינצלו הקומוניסטים את חרפת דלוחו של ה"מצוג'ורנו". הנה כך אנוסים הנוצרים-הדמוקרטים להתחרות בהבטחות, אך גם להצביע על תוצאות. מכאן ה"קאסה פר איל מצוג'ורנו". לעתים קרובות מדברים באיטליה על ה"קאסה" בזילזול, משל כאילו היתה ענין של ראוה בלבד, מין בארוק תעשייתי שנועד לעשות רושם על תיירים. אי-אפשר היה לדרוש מן ה"קאסה" שתחולל נפלאות בתקופת-חיייה הקצרה — עד כאן היתה תכליתה העיקרית ליצור מה שקוראים „אינפרה-סטרוקטורה“.

„אינפרה־סטרוקטורה“ נעשתה מלה שבאופנה באיטליה, ובפרט בקשר ל„קאסה“. הטענה היא, בקיצור, שעל־מנת לפתות את התעשיינים לרדת דרומה לא די בכך שיבטיחו להם זכיונות ומיכות; יש גם לספק להם כבישים, מסילות־ברזל, צינורות מים, רשת ניקון, תיעול וכיוצא בכך. הממשלה נקטה את הכלל של ראשון ראשון ואחרון אחרון, ואת רוב הסכומים שעמדו לרשותה, מן הבנק העולמי ושאר מקורות, הקדישה ליצירת התנאים שבהם תשגשג התעשייה בסופו של דבר, ואשר בלעדיהם לא יעלו התעשיינים כלל על דעתם לרדת דרומה. ואולם המיתקנים החדשים אינם משמשים פרסומת טובה לשעת בחירות, הבניינים החדשים דומה תכופות שרק מאשרים הם את האשמה של יצירת חזית־ראווה; כמה מבתי־החרושת שנבנו ליד סיראקוזה נראים כעין כפרי „פוטיומקין“ שהוצבו כמתוך פיזור־הנפש באותו נוף עתיק, וכה מעטה שייכותם לסיציליה עד שאילו הקיצו התושבים בוקר אחד ומצאו שבן־לילה פורק אחד מבתי־החרושת והועבר אל ה„יבשת“ — לא היו מופתעים הרבה.

עם זאת הרי בהמשך הזמן תעשה כל ה„אינפרה־סטרוקטורה“ הזאת את שלה. לעתים קרובות אין לאמוד מיד את ערכו של כל הנעשה; במקום שה„קאסה“ נותנת מענק לשפץ מערה מושכת־תיירים, אולי אפשר להעריך את ערכו של הדבר על פי הגידול בהכנסות, אבל אין דרך לקבוע באיזו מידה מעודדים את תנועת התיירים על־ידי פתיחת כביש ציורי חדש, למשל. אף־על־פי־כן עובדה רבת־משמעות היא שה„קאסה“ זכתה בברכתה של התאחדות התעשיות האיטלקיות שספק אם היתה סומכת ידיה על הוצאות מעין אלו לולא נשתכנעה בתוצאותיהן החיוביות. ואפשר שערך מכריע יהיה לגילוי עתודות של גז טבעי בדרום.

אבל הפיתוח לא יהיה קל — בפרט לא בסיציליה. בנסעך במכונית מקאטאניה לג'לה ובחזרה לסיראקוזה — לערך שש שעות בכביש — עובר אתה ערים על ערים שבהן הרחוב הראשי או הפיאצה מלאים בני־אדם; עומדים בכה־ובכה, לא עוזינים דווקא אבל בלא כל אהדה לזרים, באותו סבר־פנים איטלקי של אדישות מחושבת; אנשים שעשו להם את התעסוקה הספוראדית לאורח־חיים. נשים אין; אפשר לראותן בפתחים, אך לעתים רחוקות ברחובות. בתי־חרושת, כך הוגד לנו, מתקשים לשכנע את הגברים הסיציליאניים כי יש עבודות שנשים היו צריכות לעשותן. איטליה היא ארץ רעה לנשים שאינן עוסקות בעגבים, בהעמדת־ולדות או במטבח. זאת היא ארץ השמש, תוקפנית בפולחן של תהליכי ההתרבות. היא פרימיטיבית ועזת־יצרים, וסמלים של מין מצויים כאן בכל מקום.

אף כי להלכה הפנסיה רואה בעין יפה את תכניות הפיתוח, הגה כוהנים בודדים מגלים התנגדות לעתים קרובות, מתוך הרגשה שהתמורות תחתורנה תחת מתכונת המוסר המקובל — והוא שקורה, כמובן. עדיין מועטים הסימנים לכך שהנסיון להעתיק לדרום את ברכותיו של השיגשוג הצפוני העמיק שרשים. אך, מכל מקום, נעשתה התחלה. כף־הרגל מתחילה לחוש שהיא שייכת למגף...